

KAVRAMSAL MAKALE

Ortaokul Öğrencilerinin Öz Yeterliklerine Yönelik Güncel Bir Bakış

Öğr. Gör. Dr. Ahmet TAŞ, Gümüşhane Üniversitesi, Şiran Dursun Keleş Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Gümüşhane, e-posta: ahmettas@gumushane.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1444-6068>

Ahsen ÇİFTÇİ, Milli Eğitim Bakanlığı, Hoca Yusuf Erdem Ortaokulu, Kayseri, e-posta: ahsenciftci.06@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1154-3222>

Hakan KOÇ, Milli Eğitim Bakanlığı, 27 Aralık Lions Ortaokulu, Ankara, e-posta: kochakan000@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2061-8951>

Öz

Bu makale, ortaokul öğrencilerinin öz yeterliklerine odaklanmaktadır. Öz yeterlik, bireylerin kendi yetenekleri hakkındaki inançlarını ve bu inancın davranışlarına etkisini ifade eder. Öz yeterlik, bir görevi başarma ve problem çözme konusundaki güveni içerir. Öz yeterlik, özellikle akademik başarı, motivasyon ve duygusal tepkileri etkileyen önemli bir faktördür. Öğrencilerin akademik öz yeterlik düzeyleri, çaba gösterme isteği, öğrenme stratejileri kullanımı ve başarılarını etkileyebilir. Bu çalışmada Google Akademik veri tabanında yer alan 19 adet araştırma yayını taranmıştır. Yapılan içerik analizi ile ortaokul öğrencilerinin oransal olarak öz yeterlik seviyelerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Geleceğe yönelik eğitim planları oluştururken, öğrencilerin öz yeterliklerini etkileyen faktörler detaylı bir şekilde incelenmeli ve bu faktörlerin öğrenci başarısına olan etkileri araştırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Öz Yeterlik, Ortaokul, Öğrenci.

Makale Gönderme Tarihi: 17.10.2023

Makale Kabul Tarihi: 06.01.2024

Önerilen Atıf:

Taş, A., Çiftçi, A. ve Koç, H. (2024). Ortaokul Öğrencilerinin Öz Yeterliklerine Yönelik Güncel Bir Bakış, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1): 94-104.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2024, 7(1): 94-104. DOI:[10.26677/TR1010.2024.1365](https://doi.org/10.26677/TR1010.2024.1365)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

A Contemporary Perspective on Middle School Students' Self-Efficacy

Dr. Ahmet TAŞ, Gümüşhane University, Şiran Dursun Keleş Health Services Vocational School, Gümüşhane, e-mail: ahmettas@gumushane.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1444-6068>

Ahsen ÇİFTÇİ, Ministry of Education, Hoca Yusuf Erdem Secondary School, Kayseri, e-mail: ahsenciftci.06@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1154-3222>

Hakan KOÇ, Ministry of Education, 27 December Lions Secondary School, Ankara, e-mail: kochakan000@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2061-8951>

Abstract

This article focuses on the self-efficacy of middle school students. Self-efficacy refers to individuals' beliefs about their own abilities and the impact of this belief on their behavior. Self-efficacy includes confidence in accomplishing a task and solving problems. Self-efficacy is an important factor, especially influencing academic achievement, motivation and emotional responses. Students' academic self-efficacy levels, willingness to put in the effort, use of learning strategies, and can affect their achievement. In this study, 19 research publications in the Google Scholar database were scanned. With the content analysis, it was observed that the self-efficacy levels of secondary school students were proportionally low. While creating education plans for the future, the factors affecting students' self-efficacy should be examined in detail and the effects of these factors on student success should be investigated.

Keywords: Self-efficacy, Middle School, Student.

Received: 17.10.2023

Accepted: 06.01.2024

Suggested Citation:

Taş, A., Çiftçi, A. and Koç, H. (2024). A Contemporary Perspective on Middle School Students' Self-Efficacy, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 7(1): 94-104.

GİRİŞ

Öz yeterlik, bireyin karşılaştığı zorlukların üstesinden gelebilme yeteneği hakkındaki içsel inanç sistemini ifade eder. Bu inanç, bireyin yetenekleri ve kapasiteleri hakkındaki değerlendirmesini yansıtır. Aynı zamanda öz yeterlik, bir görevi başarma ve problem çözme konusundaki güveni içerir (Kansu ve Sayar, 2018). Türkiye'de Bandura'nın "self-efficacy" kavramı, öz yeterlik inancı gibi çeşitli terimlerle açıklanmıştır. Farklı terimlerin altında temelde Bandura'nın öz yeterlik (self-efficacy) kavramı yatmaktadır (İnnalı ve Aydın, 2014). Öz yeterlik teorisi, bireyin duygusal tepkilerini yönetme yeteneğini ifade eder. Bu yetenek, bireyin zorlayıcı durumlarda duygusal performansını düzenleyebilme yetisini temsil eder (Schunk, 1991). Bu, bireyin başarısını ve genel yaşam memnuniyetini etkileyen bir faktördür. Bireyler yeteneklerine güvendiklerinde, zorlu görevlerle başa çıkmak için çaba harcamaya isteklidirler. Bu olumlu yaklaşım, içsel ilgiyi artırır ve bireyleri kendi amaçlarına motive eder. Hedeflerine ulaşmak için kararlılıkla çalışırlar ve engellerle karşılaştıklarında hızla toparlanırlar. Başarısızlık durumlarında yetersiz çaba, eksik bilgi veya henüz geliştirilmemiş becerilere atfedilir (Bandura, 1994).

Öz yeterlik inançları, davranışsal kontrolün ötesinde düşünsel süreçleri, motivasyonu ve duygusal durumları da kapsar (Bandura, 2006). Öğrencilerin başarısı, o alandaki öz yeterliklerini artırabilir; ancak bazen düşük öz yeterlik inancı, başarısızlığa yol açabilir. Kendini belirli bir konuda yetersiz hisseden öğrenciler, hedefler belirleyerek ve daha fazla çaba harcayarak başarılı olabilirler. Yani, yüksek öz yeterlik inancına sahip bireylerin genellikle yüksek başarı elde etmeleri beklenirken, düşük öz yeterlik inancına sahip bireyler bazı durumlarda başarılı olabilirler (Er, 2021). Bir bireyin performans gösterme konusundaki öz yeterliği yüksekse, bu performansı başlatma isteğine ve süreç boyunca devam etme azmine sahiptir. Örneğin, matematikte yüksek öz yeterliğe sahip bir öğrenci, derse ilgi gösterir ve kişisel öğrenme stratejilerini geliştirmeye çalışır. İnsanların bir konuda çaba göstermeleri için ilk olarak o alandaki öz yeterlik seviyelerinin yüksek olması gereklidir (Akbaş ve Çelikkaleli, 2006). Öz yeterliğin kaynakları arasında, ders içi deneyimler ve çevresel deneyimler gibi bireyin doğrudan ve dolaylı deneyimleri yer alır. Bu nedenle, bir dersin öğretim yöntemleri ve işlenme şekli, öğrencinin o dersle ilgili öz yeterliğini etkileyebilir. Bu bağlamda, ortaokul öğrencilerinin öz yeterlik inançlarının tespiti ve bu inançların öz yeterlik kaynaklarıyla ilişkilendirilmesi, programın etkililiğinin değerlendirilmesi açısından büyük önem taşır (Akbaş ve Çelikkaleli, 2006).

ÖZ YETERLİK KAVRAMI

İçerik türleri, yaşam boyu edinilen deneyimleri işlevsel hale getiren ve yaşam ilişkilerini kolaylaştıran önemli öğrenme ürünlerinden birini oluşturur. Kavramlar, deneyimlerin ve bilginin düzenli bir şekilde organize edildiği ve kategorilere ayrıldığı yapı taşlarıdır. Bireyler, daha sistemik bir düşünce yapısı geliştirebilmek için deneyimlerden elde ettikleri bilgi parçalarını zihinsel bir çerçevede uygun bir şekilde sınıflandırmalı ve kategorilere ayırmalıdır (Martorella, 1986; Kılıç, 2007). Öz yeterlik kavramını açıklamak gerekirse, bir kişinin belli bir görevi başarılı bir şekilde yerine getireceğine dair olan inancı veya kendi yeteneklerine duyduğu güven olarak tanımlanır. Öz yeterlik inancı, sadece akademik başarı için değil, aynı zamanda okul dışındaki yaşam boyunca kullanılan önemli bir beceri olarak kabul edilir (Arseven, 2016). Leithwood'un ifadesine göre, öz-yeterlik, bir bireyin kendi yetenekleri veya kapasiteleri hakkındaki inancını ifade ederken, bu inancın gerçek yetenekleri veya kapasiteleri yansıtmadığını vurgular. Bir kişi, herhangi bir eylemi yapma konusunda kendi performansını yeterli bulabilir, ancak aslında gerçek performansı yetersiz olabilir. Aynı şekilde, mükemmeliyetçi ve sürekli olarak daha iyi olmaya çalışan bir kişi, performansını yeterli görmeyebilir (Leithwood, 2007). Bu kavram, özgüven ve özsaygı kavramlarıyla karıştırılabilir, ancak Zulkosky, bu terimlerin öz-yeterlikle

ilişkilendirilse bile farklı tanımlayıcı özelliklere sahip olduğunu vurgular (Zulkosky, 2009). Ayrıca, öz-yeterlik belirli bir eyleme veya alana özgüdür, bu nedenle bir alandaki güçlü öz-yeterlik inancına sahip bir bireyin, başka bir alandaki öz-yeterlik inancının zayıf olması olağandır. Burada vurgulanan önemli nokta, öz-yeterlik inancının gerçek yetenek seviyesinden ziyade yetenek seviyesine olan inançla ilgili olduğudur (Pajares ve Schunk, 2001).

Ortaokul Öğrencilerinde Öz Yeterliliğin Önemi

Milli Eğitim Bakanlığı, ortaöğretim kurumlarının hedefleri arasında, öğrencileri çağın gerektirdiği bilgi ve yeteneklerle donatarak geleceğe hazırlamak, ortaöğretim düzeyinde genel bir kültür sunarak yükseköğretime, mesleğe, iş hayatına ve topluma hazırlamak, öğrencilerin özgüven, öz denetim ve sorumluluk duygularını geliştirmek amacını taşır. Bu nedenle, öğrencilerin akademik başarı seviyelerini artırmak ve nitelikli bireyler olarak yetiştirmek gereklidir (Güzel, 2017).

Akademik öz-yeterlik olarak tanımlanan, öğrencilerin eğitsel görevlere yönelik yapabilirlik inançları, öğrencilerin öğrenme ve motivasyonlarını etkileyerek zihinsel olarak daha fazla çaba göstermelerini sağlar. Yüksek akademik öz-yeterlik düzeyine sahip olan öğrenciler, kendilerine verilen akademik görevlerle başa çıkmak için kararlı bir şekilde çalışırlar ve kolayca pes etmezler. Ayrıca, akademik öz-yeterlik düzeyi yüksek öğrenciler, zorlu görevlere daha iyi hazırlanmışlardır. Üstelik, akademik öz-yeterlik düzeyi yüksek öğrenciler, düşük düzeydeki öz-yeterlikleri olan öğrencilere kıyasla daha fazla çalışma eğilimindedirler ve etkili öğrenme stratejilerini kullanarak zorlu akademik görevleri daha iyi yönetebilirler (Kamin, 2009; Margolis ve McCabe, 2004). Bilişüstü farkındalık, bireyin kendisiyle ilgili bilinçli davranışlar sergileme, kendini bilme ve değerlendirme yetenekleri, planlama, öğrenme süreçlerini takip etme ve öğrenmeyi öğrenme becerilerini içeren faktörlere dayanmaktadır. Bu kavram, bireyin kendi varlığı ve öğrenme yöntemleri hakkında farkındalık geliştirdiği bir süreci ifade eder. Birey, öğrenme yeteneklerini kazanma ve kullanma sürecinde yaşam boyu bu bilişüstü düşünme yeteneklerine gereksinim duyar. (Flavell, 1987). Bu nedenle, öğrencilerin öz-yeterlik inançları ile öğrenme sonuçları arasındaki ilişki incelendiğinde, öğrenme için gösterilen çaba, bilişüstü ve bilişsel stratejilerin kullanımı, sınıf içi ve dışı çalışmaların etkililiği ve öğrenilen bilginin kalıcılığı gibi birçok aracı değişkenin öğrenci başarısını etkilediği görülmüştür (Pajares ve Schunk, 2001).

Bir öğrencinin, diğer üst öğrenim seviyelerine geçişte sahip olması gereken bilimsel bilgi, anlayış, temel beceriler, yetenekler ve duyuşsal özellikler, akademik başarılarının temel belirleyicilerinden biridir. Diğer bir ifadeyle, kazanılan yetenekler, öğrencilerin daha sonraki eğitim seviyelerinde elde edecekleri akademik başarıların en önemli belirleyicisidir. Bu nedenle, bu önemli kavramın öğrenme üzerindeki etkileri araştırmacılar tarafından büyük bir ilgiyle incelenmektedir (Çaycı, 2013). Öğretmenlerin, öğrencilerin akademik başarıları üzerinde önemli bir etkisi olan öz-yeterliliği tanıyabilmeleri, sınıf içindeki performanslarını artırıcı önlemler alabilmeleri açısından son derece kritiktir. Eğitimciler, planlarını, programlarını ve öğrenme faaliyetlerini düzenlerken, öğrencilerin öz-yeterlilik seviyelerini dikkate almalıdırlar (Ekici, 2006). Geleceğe yönelik eğitim planları ve programları geliştirilirken, ortaokul öğrencilerinin öz-yeterliliklerini etkileyen önemli faktörler, yetenekler, çevresel koşullar ve eğitim kalitesi gibi unsurlar detaylı bir şekilde incelenmeli ve bu faktörlerin öğrenci başarısına olan etkileri araştırılmalıdır.

YÖNTEM

Alan yazın taraması 15-20 Eylül 2023 tarihleri arasında Google Akademik veri tabanında “öz yeterlik” ve “ortaokul” anahtar kelimeleri yazılarak yapılmıştır. Bu veri tabanının seçilmesi

çalışmalara herkes tarafından kolaylıkla ulaşılabilmesi ve öz yeterlik konusunun ülkemizdeki öğrenciler üzerindeki gelişimini tespit edebilmektir. Son 10 yılda yapılan araştırmalar çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırma iki yazar tarafından ayrı ayrı yapılmış daha sonra bunlar birleştirilmiş ve makul sayıdaki araştırma çalışmada kullanılmıştır. Ele alınan çalışmaların araştırma makalesi olması kabul etme kriteri olarak belirlenmiştir ve kitap, kitap bölümü, kitap kritiği, editöre mektup, konferans bildirisi ve tam metnine ulaşılamayan çalışmalar analize dâhil edilmemiştir.

BULGULAR

Bu çalışmada 19 araştırma incelenmiş ve 2017 yılına ait 3, 2018 yılına ait 2, 2019 yılına ait 4, 2020 yılına ait 3, 2021 yılına ait 3, 2022 yılına ait 2 ve 2023 yılına ait 2 adet çalışmadan oluşmaktadır (Grafik 1). Bu yayınların içerik analizleri şu şekildedir:

Grafik 1. Araştırmaların Yayınlandığı Yıllara Göre Dağılımı.

Arslan (2017) tarafından yürütülen çalışmada, Sivas Merkez'deki ortaokullardan seçilen 1059 öğrenci (539 kız ve 520 erkek), bir tarama modeli kullanılarak incelenmiştir. Bu model, ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin akademik öz yeterlik düzeylerini araştırmayı hedeflemiştir. Araştırma sonuçları, öğrencilerin akademik öz yeterlikleri ve okuma stratejilerinin bilişüstü farkındalık değişkenlerinin sınıf seviyelerine ve cinsiyetlerine bağlı olarak anlamlı şekilde farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, öğrencilerin akademik öz yeterlik algılarının ebeveynlerinin eğitim düzeyi açısından değişiklik gösterdiği, ancak okuma stratejileri bilişüstü farkındalık değişkenlerinde anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, öğrencilerin akademik öz yeterlikleri ve okuma stratejileri bilişüstü farkındalık düzeylerinin demografik faktörlere bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Kurtuluş ve Öztürk (2017) tarafından yürütülen bir araştırmada, Konya ilinde öğrenim gören 680 ortaokul öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen çalışmada, üstbilişsel farkındalıkları ile matematik öz yeterlikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. İlişkisel tarama modeli kullanılan bu çalışma sonuçları, öğrencilerin üstbilişsel farkındalıkları ile matematik öz yeterliklerinin matematik dersindeki başarı derecesini etkilediğini ve bu faktörlerin matematik başarısının %47'sini açıkladığını göstermektedir. Ayrıca, üstbilişsel farkındalıkları ile matematik öz yeterliklerinin matematik dersi başarı derecesi üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Adal ve Yavuz (2017) tarafından yürütülen çalışmada ise İstanbul'un Esenler ilçesindeki ortaokullardaki 500 öğrenci üzerinde öz yeterlikleri ile matematik kaygısı arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma sonuçları ele alındığında, öğrencilerin matematik öz yeterlikleri cinsiyet, sınıf düzeyi, matematik kursuna katılma durumu ve matematik dersine yönelik tutum gibi değişkenlere bağlı

olarak farklılık göstermektedir. Ayrıca, öğrencilerin matematik dersi için kaygı dereceleri de sınıf seviyesi, matematik dersine yönelik tutum ve sosyoekonomik seviyeye göre değişkenlik göstermektedir. Genel anlamda, matematik dersi için öz yeterlik ve matematik kaygısı arasında düşük seviyede negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Oğuz ve Kutlu Kalender (2018)'in yaptığı bir araştırmada, ortaokul öğrenimi gören öğrencilerin üst bilişsel farkındalık düzeyleri ile öz yeterlikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmanın evreni, Kütahya ilinin merkez ilçesindeki 6, 7 ve 8. sınıflarda okuyan öğrencilerden oluşurken, örneklem 370 ortaokul öğrencisini içermiştir. Araştırma sonuçları, öğrencilerin genel olarak üst bilişsel farkındalık düzeylerinin ve öz yeterlik algılarının iyi bir seviyede olduğunu göstermektedir. Ayrıca, öğrencilerin üst bilişsel farkındalıklarının cinsiyet ve sınıf seviyelerine göre değişiklik gösterdiği, öz yeterlik algılarının ise cinsiyet ve sınıf değişkenlerine bağlı olarak tüm alt boyutlarda anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca, öğrencilerin aylık okuma sayıları ile akademik ve toplam öz yeterlik algıları arasında anlamlı farklar olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışma aynı zamanda öğrencilerin üst bilişsel farkındalıkları ile öz yeterlik algıları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. Ardasheva ve arkadaşlarının (2018) çalışması, 252 8. sınıf öğrencisinin bilim kaygısı, öz yeterlilik ve bilim kelime öğrenimi arasındaki yapısal ilişkileri incelemektedir. Yol analizi sonuçları, bilim kelime öğrenimindeki varyansın %47'sini açıklayarak güçlü bir model uyumu göstermiştir. Sonuçlar, akademik kelime bilgisi, başlangıç bilim kelime bilgisi ve bilim kaygısı gibi eğitim sistemlerinin kontrolünde olan değişkenlerin öğrenmeye güçlü katkı sağladığını veya aracılık ettiğini göstermiştir. Ayrıca, başlangıç kelime bilgisinin, kaygı ile öğrenme ve öz yeterlilik arasındaki negatif ilişkileri hafifletmedeki önemine işaret etmiştir. Bilim kaygısı ve bilim öz yeterliliği açıklanan varyans oranlarının düşük olması, gelecekte diğer öngörücülerin de dahil edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Gönülalan'ın (2019) doktora çalışması, ortaokul öğrencilerinin öz yeterlik ve narsisizm seviyeleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ayrıca, bu ilişkinin cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, akademik not ortalaması, anne-baba eğitim durumu gibi değişkenlere göre nasıl değiştiğini araştırmıştır. Çalışma grubu, Yalova ilindeki farklı ortaokullardan seçilen 299 öğrenciden oluşmuştur. Araştırma sonuçları, öğrencilerin öz yeterlik düzeyleri ile narsisizm seviyeleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Cinsiyet açısından incelendiğinde, erkeklerin kız öğrencilere oranla daha yüksek narsisizm düzeyine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin yaş gruplarına göre öz yeterlik düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar saptanmış, ancak narsisizm seviyeleri bakımından yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Öte yandan, İpek (2019) tarafından yürütülen bir başka doktora çalışması, ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin matematik kaygıları, matematik öz yeterlik algıları ve matematik alanındaki öz düzenleme becerileri arasındaki ilişkilere odaklanmıştır. Çalışma, İstanbul ilindeki ortaokul öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiş olup İstanbul'un Ataşehir, Ümraniye, Bayrampaşa ve Sultangazi ilçelerinde bulunan 12 devlet ortaokulu ve imam hatip ortaokulundan seçilen 1547 öğrenciyi içermektedir. Analiz sonuçlarına göre, öğrencilerin matematik kaygı düzeyleri düşük, öğretmen kaygısı orta ve sınav kaygısı yüksek düzeydedir. Öğrencilerin matematik dersindeki öz yeterlikleri ve matematik dersi için öz düzenleme becerileri ise sınıf seviyesi, matematik dersindeki başarısı, anne ve baba eğitim seviyesi, ailenin sosyoekonomik seviyesi gibi faktörlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Matematik öz yeterlik inançları, cinsiyete göre dolaylı yaşantılar, sosyal iknalar ve fizyolojik durumlar alt boyutlarında değişiklik gösterirken, temel yeterlikler değişkeninde ve ölçeğin genelinde anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Bu sonuçlar, öğrencilerin matematik öz yeterlik inançlarının farklı faktörlerle ilişkilendirilebileceğini ve bu faktörlerin matematik öz yeterliklerini etkileyebileceğini göstermektedir. Berkant ve Çadırılı (2019) çalışmalarında, ortaokul öğrencilerinin geometrik düşünme becerileri ve geometriye

yönelik öz yeterlik inançlarını incelemiş ve bunları belirli değişkenlere göre değerlendirmiştir. Araştırma Kahramanmaraş ilinde öğrenim gören ortaokul öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiş ve sonuçlar, öğrencilerin geometrik düşünme becerilerinin genel olarak istenilen düzeyin altında olduğunu, cinsiyet ve okul öncesi eğitim durumlarının bu becerileri etkilemediğini, ancak yedinci sınıf öğrencilerinin sekizinci sınıf öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde düşünme becerisine sahip olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, öğrencilerin geometriye yönelik öz yeterlik inançlarının genel olarak yüksek olduğu, cinsiyetin bu inançları etkilemediği, yedinci sınıf öğrencileri ile okul öncesi eğitim alan ve yüksek anne-baba eğitimine sahip olan öğrencilerde bu inançların daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Korucu ve Taşdöndüren (2019) çalışmasında, 115 ortaokul seviyesindeki öğrenciler üzerinde ortaokul öğrencilerinin blok tabanlı programlamaya dair öz yeterlik algıları ve robotik bilimine yönelik tutumlarını incelemiştir. Sonuçlar, öğrencilerin blok tabanlı programlamaya dair öz yeterlik algılarının cinsiyet, evde internet erişimi, günlük bilgisayar kullanım süresi, kodlama dersi alma durumu gibi faktörlere göre farklılık göstermediğini ancak kişisel bilgisayar sahipliği ve ders dışında kodlama yapabilme durumuna göre farklılık gösterdiğini göstermektedir.

Sevgi ve Yakışıklı'nın (2020) çalışması, ortaokul öğrencilerinin matematik derslerine yönelik tutumlarını ve matematik öz yeterlik algılarını cinsiyet, sınıf, okul, aylık gelir ve yazılı puanı gibi değişkenlere göre incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma, Kayseri ilindeki üç farklı ortaokulda 262 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin matematik öz yeterliklerinin cinsiyet, sınıf, okul, aylık gelir ve yazılı puanı gibi değişkenlere göre istatistiksel açıdan farklılık göstermediğini göstermektedir. Matematik dersine yönelik davranışlarında ise sınıf, okul ve aylık gelir değişkenlerine bağlı olarak anlamlı farklılıklar olduğu ancak cinsiyet ve yazılı puanı değişkenler açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Özgen ve Bayram (2020), ortaokul öğrenimine devam eden öğrencilerin problem kurma becerileri ve öz yeterlik inançlarını incelemektedir. Araştırma, 346 ortaokul öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiş olup betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, katılımcıların problem kurma becerilerinin iyi düzeyde olduğunu ve öz yeterlik inançlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, problem kurma becerileri ve öz yeterlik inançlarının sınıf seviyesi, matematik başarıları, anne-baba eğitim seviyesi gibi faktörlere göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu sonuçlar, öğrencilerin problem kurma becerilerinin ve öz yeterlik inançlarının bu çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebileceğini göstermekte ve bu faktörlerin bu becerileri etkileyebileceğini işaret etmektedir. Al Demerdash'ın (2020) çalışması, öz yeterlilik ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi ve öz yeterliliğin akademik başarının öngörücüsü olarak kullanılabilirliğini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 210 ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Bulgular, yetenek, bağlam ve çaba ile tüm okul dersleri (Arapça, İngilizce, Matematik, Fen ve Sosyal Bilgiler) arasında anlamlı korelasyonlar olduğunu ortaya koymuştur. Bu korelasyonlar anlamlı bulunmuş ve çalışmaya katılan öğrencilerin akademik başarılarının toplam varyansının %57,1'inin öz yeterlilik tarafından açıklandığını göstermiştir.

Hacıömeroğlu ve Elmalı'nın (2021) çalışması, ortaokul öğrencilerinin matematik dersindeki öz yeterlik düzeylerini belirlemeyi hedeflemektedir. Bu çalışma, öğrencilerin matematik öz yeterlik düzeylerini kişisel tecrübeler, dolaylı yaşantılar, sosyal iknalar ve fizyolojik durumlar bağlamında incelemeyi amaçlamıştır. Cinsiyet faktörü açısından matematik öz yeterlik seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken, sınıf düzeyine göre öğrencilerin kişisel tecrübeler, dolaylı yaşantılar, sosyal iknalar ve fizyolojik durumlarına yönelik matematik öz yeterlik düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuş ve bu farklılıkların alt sınıfların lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, matematik dersinden alınan başarı notu ile anne-baba eğitim durumu değişkeni açısından ise öğrencilerin matematik öz yeterlikleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, öğrencilerin matematik dersi öz yeterliklerinin,

kişisel deneyimler, dolaylı yaşantılar, sosyal etmenler ve fizyolojik durum gibi çeşitli faktörlere göre değişebileceğini ve bu faktörlerin alt sınıfların matematik öz yeterlik düzeylerini etkileyebileceğini göstermektedir. Begüm ve arkadaşlarının (2021) çalışması, öz yeterliliğin rolünü değerlendirmeyi ve 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin okuma ve matematik beklentileri ile performansları arasındaki ilişkilerde öz yeterliliğin aracılık rolünü incelemeyi amaçlamıştır. Katılımcılar, 26 Amerikan okulundaki 44 sınıftan 793 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır. Çok düzeyli aracılık analizi sonucunda, öz yeterliliğin matematik beklentilerine ve matematik performanslarına kısmen aracılık ettiği belirlenmiştir. Ayrıca, bu etkinin sınıflar içinde tutarlı olduğu ancak sınıflar arasında değişmediği ortaya çıkmıştır. Okuma beklentileri ile okuma performansı arasında ise aracılık etkisi gözlenmemiştir. Bu etkilerin cinsiyete göre farklılık göstermediği vurgulanmıştır. Çetinkaya ve Bahçıvan'ın (2021) çalışmalarında, ortaokul öğrencilerinin özetleme becerisi ile özetleme yapmaya yönelik tutumlarını ve özetleme öz yeterlikleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmanın katılımcılarını toplam 108 ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonuçları, öğrencilerin özetleme becerilerinin ve öz yeterlik algılarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin özetleme yapmaya yönelik olumlu tutumlarının ve yüksek özetleme öz yeterlik algılarının bulunduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet ve sınıf düzeyi, öğrencilerin özetleme becerileri, özetlemeye yönelik tutumları ve öz yeterlik algıları açısından anlamlı farklılık göstermemiştir. Çalışmanın sonuçları, öğrencilerin özetleme yapmaya yönelik olumlu tutumlarının ve yüksek öz yeterlik algılarının özetleme becerisi için önemli bir belirleyici olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, sınıf düzeyinin artmasıyla birlikte tutumların ve öz yeterlik algılarının azaldığı gözlemlenmiştir.

Özaltın ve arkadaşlarının (2022) çalışmasında akademik öz yeterlilik, anne-baba tutumu ve sosyal dışlanmanın ortaokul öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılığı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre, akıllı telefon bağımlılığı, bazı demografik ve kişisel faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Özellikle 8. sınıfa giden, 14 yaşında olan, hobileri olmayan, ebeveynlerinin denetimine tabi olmayan, uzun süre akıllı telefon kullanan ve bu cihazı sosyal medya amacıyla kullanan ergenlerin akıllı telefon bağımlılığı seviyelerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca, araştırma, akademik öz yeterliliğin akıllı telefon bağımlılığını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Yani akademik öz yeterliliği yüksek olan öğrenciler, akıllı telefon bağımlılığı riskini daha düşük bir seviyede taşımaktadır. Bu da öz yeterliliğin akıllı telefon bağımlılığına karşı bir koruyucu faktör olabileceğini işaret etmektedir. Arslan'ın (2022) çalışması ise ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ve öz yeterlikleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin dijital oyun bağımlılıkları ve öz yeterlik düzeyleri cinsiyet, sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim durumu gibi değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermektedir. Ayrıca, öz yeterlik puanlarının alt boyutlarına bakıldığında, akademik öz yeterlik değişkeninde kız öğrencilerde erkeklere göre farklılık bulunmuşken, duygusal öz yeterlik değişkeninde erkek öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Ancak sosyal öz yeterlik alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu sonuçlar, dijital oyun bağımlılığının öğrencilerin öz yeterlik düzeylerini etkileyebileceğini ve bu etkinin cinsiyete göre farklılık gösterebileceğini göstermektedir. Özellikle akademik öz yeterlik, kız öğrenciler için dijital oyun bağımlılığını azaltmada olumlu bir faktör gibi görünmektedir. Duygusal öz yeterlik ise erkek öğrenciler için daha belirgin bir etkiye sahip gibi görünmektedir.

Kılınç ve Baş (2023) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise sosyal ilişkiler, okula aidiyet ve özyeterlik değişkenlerinin devlet okullarında eğitime devam eden 7. ve 8.sınıf ortaokul öğrencilerinin üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucunda aile desteği, okulda kabul, arkadaş desteği, öz yeterlik ve okulda dışlanmışlık değişkenlerinin birlikte psikolojik sağlık puanlarındaki varyansın %65.2'sini yordadığı görülmüştür. Polat (2023) ortaokul öğrencilerinin bilişim teknolojileri öz-yeterlik algılarını demografik değişkenlere göre

belirlemeyi amaçladığı çalışmasında katılımcıların öz-yeterlik puan ortalamalarının orta düzeye yakın olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca cinsiyete göre erkeklerin bilişim teknolojileri öz-yeterlik algı puan ortalamaları kızlara göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Sınıf seviyesine göre ise ortaokul üçüncü sınıfa giden öğrencilerin bilişim teknolojileri öz-yeterlik algı puan ortalamalarının başka sınıf seviyeleri açısından anlamlı derecede düşük olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu makale, öz yeterlik kavramının eğitim ortamında ve özellikle ortaokul öğrencileri üzerindeki önemini incelemiştir. Öz yeterlik, bireyin kendi yetenekleri ve kapasiteleri hakkındaki inancını ifade eden bir içsel inanç sistemini temsil eder. Ayrıca, öz yeterlik, bir görevi başarma ve problem çözme konusundaki güveni içerir. Bu inançlar, öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen önemli faktörlerden biridir.

Araştırmalar, öğrencilerin akademik öz yeterlik düzeylerinin sınıf seviyelerine, cinsiyete ve ebeveynlerin eğitim düzeyine göre değişebileceğini göstermektedir. Öz yeterlik inancı, öğrencilerin akademik görevlere yönelik yapabilirlik inançlarını etkileyerek öğrenme ve motivasyonlarını artırır. Yüksek öz yeterlik düzeyine sahip öğrenciler, zorlu görevlere daha fazla çaba gösterme eğilimindedirler ve etkili öğrenme stratejilerini kullanarak başarıya daha yakındırlar. Öğretmenler, öğrencilerin öz yeterlik seviyelerini tanıyarak öğrenme faaliyetlerini planlarken dikkate almalıdırlar. Özellikle ortaokul öğrencilerinin öz yeterliklerini etkileyen faktörler, eğitim kalitesi, çevresel koşullar ve yetenekler gibi unsurlar üzerinde durulmalıdır. Öğrencilerin akademik öz yeterliklerini artırmak için öğretmenler, öz yeterliklerini destekleyen bir öğrenme ortamı oluşturmalı ve öğrencilere güvenlerini artırıcı geri bildirimler sağlamalıdır.

Sonuç olarak, öz yeterlik kavramı, ortaokul öğrencilerinin akademik başarıları açısından önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle, eğitimcilerin ve araştırmacıların öz yeterlik inançlarını anlamak ve desteklemek için çalışmalarına devam etmeleri gerekmektedir. Bu, öğrencilerin daha iyi bir eğitim deneyimi yaşamalarına ve gelecekteki başarılarına katkıda bulunabilir.

KAYNAKÇA

Adal, A. A. ve Yavuz, İ. (2017). Ortaokul Öğrencilerinin Matematik Öz Yeterlik Algıları ile Matematik Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki. *International Journal of Field Education*, 3(1), 20-41.

Akbaş, A., ve Çelikkaleli, Ö. (2006). Sınıf öğretmeni adaylarının fen öğretimi özyeterlik inançlarının cinsiyet, öğrenim türü ve üniversitelerine göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 98-110.

Aktürk, Ü., ve Aylaz, R. (2013). Bir ilköğretim okulundaki öğrencilerin öz yeterlilik düzeyleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(4), 177-183.

Al Demerdash, F. S. (2020). Self-Efficacy as a Predictor of Academic Achievement Among Middle School Students. *Psycho-Educational Research Reviews*, 9(1), 112-116.

Ardasheva, Y., Carbonneau, K. J., Roo, A. K., and Wang, Z. (2018). Relationships among prior learning, anxiety, self-efficacy, and science vocabulary learning of middle school students with varied English language proficiency. *Learning and Individual Differences*, 61, 21-30.

Arseven, A. (2016). Öz Yeterlilik: Bir Kavram Analizi. *Electronic Turkish Studies*, 11(19), 63-80.

- Bandura A., (1994). Self-efficacy. Encyclopedia of Human Behavior, No.4, vs Ramachaudran (Ed), New York. Academic Press, s.71-81.
- Bandura, A. (2006). Guide for constructing self-efficacy scales. *Self-efficacy Beliefs of Adolescents*, 5(1), 307-337.
- Begum, S., Flowers, N., Tan, K., Carpenter, D. M., and Moser, K. (2021). Promoting literacy and numeracy among middle school students: Exploring the mediating role of self-efficacy and gender differences. *International Journal of Educational Research*, 106, 101722, 1-11.
- Berkant, H. G., ve Çadırılı, G. (2019). Ortaokul öğrencilerinin geometri öz-yeterlik inançlarının ve geometrik düşünme becerilerinin incelenmesi. *Turkish Journal of Educational Studies*, 6(3), 29-52.
- Canan, K., ve Arslan, A. (2017). Ortaokul öğrencilerinin akademik öz yeterlik algıları ve okuma stratejileri bilişüstü farkındalıkları. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 745-778.
- Çaycı, B. (2013). İlköğretim Öğrencilerinin Fen ve Teknoloji Dersi Öz-Yeterlik İnançları ile Kavram Başarıları Arasındaki İlişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 305-324.
- Çetinkaya, G., ve Bahçıvan, K. (2021). Ortaokul öğrencilerinin özetleme başarıları ile özetlemeye yönelik tutumları ve özyeterlik algıları arasındaki ilişki. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 137-162.
- Doruk, M., Öztürk, M., and Kaplan, A. (2016). Investigation of the self-efficacy perceptions of middle school students towards mathematics: Anxiety and attitude factors. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 6(2), 283-302.
- Ekici, G. (2006). Meslek lisesi öğretmenlerinin öğretmen öz yeterlik inançları üzerine bir araştırma. *Eurasian Journal of Educational Research*, 24, 87-96
- Er, M. (2021). Ortaokul Öğrencilerinin Türkçe Dersi Öz Yeterlik Algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(77), 1-16.
- Flavell, J. H. (1987). Speculations About the Nature and Development of Metacognition, In F. Weinert and R. Kluwe (Eds.), *Metacognition, Motivation, and Understanding*, 21-29. Lawrence Erlbaum: Hillsdale, NJ.
- Gönülalan, G. D. (2019). *Ortaokul öğrencilerinde öz yeterlilik ve narsisizm* (Doctoral dissertation, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
- Güzel, H. (2017). Lise Öğrencilerinin Akademik Öz Yeterlik İnanç Düzeylerinin İnternet Kullanımı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (11), 225-245.
- Hacıömeroğlu, G., ve Elmalı, Ö. (2021). Ortaokul öğrencilerinin matematik öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi. *Journal of Computer and Education Research*, 9(17), 353-379.
- İnnalı, H., Ö. ve Aydın, İ. S. (2014). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin okur öz yeterliklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Turkish Studies - International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(9), 651-682.
- İpek, H. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin matematik kaygılarının matematik öz yeterlik inançlarının ve matematik dersine yönelik öz düzenleme becerilerinin incelenmesi* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

- Kamin, M. (2009). Academic self-efficacy for sophomore students in living-learning programs. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Maryland, Maryland.
- Kansu, A. F., ve Sayar, G. H. (2018). Öz yeterlik, yaşam anlamı ve yaşam bağlılığı kavramları üzerine bir inceleme. *Etkileşim*, (1), 78-89.
- Kılıç, F. (2007). Kavramların öğretiminde kavramın içerik öğelerinin açıklanmasının akademik başarıya etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 145-161.
- Kurtuluş, A., ve Öztürk, B. (2017). Ortaokul öğrencilerinin üstbilişsel farkındalık düzeyi ile matematik öz yeterlik algısının matematik başarısına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 762-778.
- Leithwood, K., and Beatty, B. (Eds.). (2007). *Leading with Teacher Emotions in Mind*. USA: Corwin Press.
- Margolis, H., and McCabe, P. P. (2004). Self-efficacy: A key to improving the motivation of struggling learners. *The Clearing House*, 77(6), 241-249.
- Martorella, P.H. (1986). Teaching concepts. In James, M.C. (Ed.), *Classroom Teaching Skills*. USA: Healy and Company.
- Müldür, M., ve Yalçın, A. (2019). Öz Düzenlemeye Dayalı Yazma Eğitiminin Ortaokul Öğrencilerinin Bilgilendirici Metin Yazma Becerisine, Yazmaya Yönelik Öz Düzenleme Becerisine ve Yazma Öz Yeterlik Algısına Etkisi. *İlköğretim Online*, 18(4), 1779-1804.
- Oğuz, A., ve Kutlu Kalender, M. D. (2018). Ortaokul öğrencilerinin üst bilişsel farkındalıkları ile öz yeterlik algıları arasındaki ilişki. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 14(2), 170-186.
- Özgen, K., ve Bayram, B. (2020). Ortaokul öğrencilerinin problem kurmaya yönelik beceri ve öz yeterlik inançlarının incelenmesi. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 455-485
- Pajares, F. and Schunk, D. H. (2001). Self-beliefs and school success: Self-efficacy, self-concept, and school achievement. In R. Riding ve S. Rayner (Eds.), *Self-perception* (pp. 239-266). London: Ablex Publishing.
- Schunk, D. H (1991). Self-Efficacy and Academic Motivation. *Educational Psychologist*. Summer/Fall, 26 (3-4), 207-231.
- Sevgi, S., ve Yakışıklı, Z. (2020). Ortaokul öğrencilerinin matematik öz-yeterlik algılarının ve matematiğe yönelik tutumlarının incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 394-416.
- Zulkosky, K. (2009, April). Self-efficacy: a concept analysis. In *Nursing forum* (Vol. 44, No. 2, pp. 93-102). Malden, USA: Blackwell Publishing Inc.